

19.3.2013

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
PL 35
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo.ym@ymparisto.fi

Viite: Lausuntopyyntö 22.1.2013, Dnro YM1/400/2013

LAUSUNTO EHDOTUKSESTA VALTIONEUVOSTON PERIAATEPÄÄTÖKSEKSI UUSIEN JA KESTÄVIEN YMPÄRISTÖ- JA ENERGIARATKAISUJEN (CLEANTECH-RATKAISUT) EDISTÄMISESTÄ JULKISISSA HANKINNOISSA

Elintarviketeollisuusliitto ry (ETL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto koskien ehdotusta valtioneuvoston periaatepäätökseksi uusien ja kestävien ympäristö- ja energiaratkaisujen edistämiseksi julkisissa hankinnoissa.

Periaatepäätöksen tavoitteena on vähentää energian ja materiaalien käyttöä sekä tuotteiden, palvelujen ja rakennusten koko elinkaaren aikana syntyviä ympäristövaikutuksia. Periaatepäätöksellä kannustetaan lisäksi uusien cleantech-ratkaisujen kehittämistä ja käyttöönottoa. Ehdotuksen mukaan julkisen sektorin tulee edistää näitä ratkaisuja kaikissa hankinnoissaan erityisesti huomioiden rakentamiseen, energiasektoriin, liikkumiseen sekä jätehuoltoon liittyvät toiminnot.

Cleantech-ratkaisuja korostava periaatepäätös korvaa aikaisemman, vuonna 2009 annetun kestäviä julkisia hankintoja koskevan valtioneuvoston periaatepäätöksen. Tämän ohella kestävästä kulutuksesta ja tuotantosta pyritään edistämään niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla mm. valmisteilla olevan Vähemmästä viisaammin -periaatepäätöksen mukaisin toimenpitein.

Tässä lausunnossa keskitytään periaatepäätöksen ehdotuksen elintarvikkeita ja julkista ruokailua koskeviin kohtiin.

Yleisiä periaatepäätökseen liittyviä kommentteja

Ehdotus keskittyy julkisten hankintojen cleantech-ratkaisujen käyttöönoton edistämiseen. Periaatepäätöksen luonnoksessa todetaan, että julkisen sektorin tulee edistää näitä ratkaisuja kaikissa hankinnoissaan, mutta erityisesti rakentamisessa, energiasektorilla, liikkumisessa ja jätehuollossa. ETL pitää tätä linjausta kannatettavana; sen avulla toimenpiteet kohdistetaan eniten tehostamispotentiaalia sisältäviin toimintoihin. Ehdotuksessa käsitellään lisäksi cleantech-ratkaisujen käyttöönottoon liittyviä käytännön rajoitteita sekä esitetään kannustimia ja muita keinoja kestävien toimintatapojen edistämiseksi. On hyvä, että julkisiin hankintoihin vaikuttavat reunaehdot huomioidaan periaatepäätöksessä asetettujen tavoitteiden sekä niiden saavuttamiseksi ehdotettujen toimenpiteiden ohella.

Cleantech-ratkaisujen on luonnoksessa määritelty kattavan tuotteet, palvelut, prosessit ja järjestelmät, jotka edistävät luonnonvarojen kestävästä käytöstä sekä materiaali- ja energiatehokkuutta ja pienentävät haitallisia ympäristövaikutuksia. Edellä kuvatut tuotteiden ja toimintojen ympäristötehokkuutta parantavat näkökohdat ovat keskeisiä myös elintarviketuotannon kestävyttä edistettäessä. ETL:n näkemyksen mukaan elintarvi-

19.3.2013

kesektoria ei kuitenkaan voida lukea varsinaiseksi cleantech-sektoriksi tuotteidensa tai toimintojensa osalta.

Kuten luonnoksessakin todetaan, on julkisilla ruokapalveluilla merkittävä rooli kansallisessa elintarvikehuollossa. ETL pitää täten tärkeänä, että tietoa ja työkaluja tuotetaan julkisten ammattikeittiöiden ympäristövastuullisen toiminnan edistämiseksi osana julkisten hankintojen kestävyuden edistämistä. Cleantech-ratkaisuja koskevan periaatepäätöksen painottuessa nimensä mukaisesti vahvasti teknisiin mm. rakentamiseen, jätehuoltoon ja kuljetuksiin liittyviin ratkaisuihin vaikuttavat elintarvikkeita ja julkisia ruokapalveluja koskevat osiot (s. 2 ja 9) kuitenkin hieman irrallisilta. Täten elintarvikkeiden rooli osana periaatepäätöksen cleantech-kokonaisuutta jää epäselväksi. Onko periaatepäätöksen tarkoituksena ohjata vuoden 2009 periaatepäätöksen tapaan kestäviä julkisia hankintoja yleisesti vai keskittyä ainoastaan cleantech-ratkaisujen edistämiseen?

Periaatepäätöksen elintarvikkeisiin ja ruokapalveluihin liittyvät näkökohdat

Valtion hankintayksiköiden julkisille hankinnoille asetut tavoitteet

Ehdotuksessa asetetaan seuraava tavoite valtion hankintayksiköiden julkisille hankinnoille: *”Keittiöissä ja ruokapalveluissa on hankittava ravitsemussuosittelun mukaista sekä luonnonmukaisesti tuotettua ruokaa, kasvisruokaa tai sesonginmukaista ruokaa. Julkisissa keittiöissä tarjotusta ruoasta 10 prosenttia on luomua vuoteen 2015 ja 20 prosenttia vuoteen 2020 mennessä. Julkisissa ruokapalveluissa on pyrittävä järjestelmällisesti ruokahävikin vähentämiseen ja energiatehokkuuden parantamiseen.”*

ETL pitää hyvänä, että tavoitteen lähtökohtana on ravitsemussuosittelun mukaisen ruoan tarjoaminen ja että tämä on mainittu tässä yhteydessä erikseen. Luomu-, kasvis- ja sesonginmukainen ruoka ovat osa kestävästä elintarviketuotannon kokonaisuudesta ja keinovalikoimaa. Ne tarjoavat myös vaihtelua ja vaihtoehtoja hankintavalikoimiin sekä kannustavat uusien ruokapalvelusektorille suunnattujen tuotteiden kehittämiseen.

ETL kokee, että yllä kuvattu tavoite jää kuitenkin elintarvikkeiden ja niiden valmistuksessa käytettävien erilaisten raaka-aineiden osalta kapea-alaiseksi. On tärkeää, että luomun tai sesonkituotteiden kaltaisten erityistuotteiden tai –erien ohella huomioidaan myös volyympiperusteinen elintarviketuotanto, johon valtaosa elintarvikkeiden yksityisestä ja julkisesta kulutuksesta perustuu. Keskeinen kysymys kuuluu, miten kestävyyttä ja ympäristötehokkuutta voidaan edistää myös muiden tuoteryhmien kuin esimerkiksi luomun, kasvisruoan ja sesonginmukaisten vaihtoehtojen osalta. ETL pitää tärkeänä, että yhteistyössä alan toimijoiden kanssa kehitetään eri tuotantosuunnille ja tuoteryhmille suunnattuja toimintamalleja ja ratkaisukeinoja. Näin julkisten elintarvikehankintojen suosituksissakin voitaisiin kannustaa nykyistä kattavammin luomun, kasvisruoan ja sesonginmukaisuuden ohella erilaisten kestävien elintarvikevaihtoehtojen tarjoamista.

Ehdotuksessa mainitaan myös julkisten ruokapalvelujen ruokahävikin vähentämisen ja energiatehokkuuden parantamisen tavoitteet. ETL pitää molempia tavoitteita erittäin kannatettavina ja tärkeinä. Vähentämällä ruokahävikkiä ja tehostamalla energiankulutusta voidaan parantaa huomattavasti julkisten ruokapalvelujen ympäristötehokkuutta. Näihin tavoitteisiin sisältyy myös vahvoja taloudellisia kannustimia kustannussäästöjen ja toiminnan tehostamisen muodossa. Ammattikeittiöiden hävikin vähentämiseen sekä energiatehokkuuden parantamiseen liittyen on lisäksi olemassa useita toimintamalleja, joita voidaan soveltaa myös julkisissa ruokapalveluissa.

19.3.2013

Kestävien hankintojen neuvontapalvelu

Luonnoksessa ehdotetaan cleantech-ratkaisuja tukevan ja verkostoperiaatteella toimivan kestävien hankintojen neuvontapalvelun perustamista. Koska cleantech-käsitteen ja elintarvikkeiden välinen suhde jää periaatepäätöksessä epäselväksi, ei esityksestä käy suoraan ilmi kattaako neuvontapalvelu myös julkiset ruokapalvelut ja niihin liittyvät elintarvikehankinnat. ETL pitää erittäin tärkeänä, että periaatepäätöksessä kuvatus kaltaisen neuvontapalvelu on tarjolla myös kestävien julkisten elintarvikehankintojen ja niihin liittyvien määrittelykriteerien kehittämiseksi. Lisäksi ETL kannattaa neuvontapalvelun vakiinnuttamista osana julkisen hankintaosaamisen lisäämistä kehittäviä toimenpiteitä.

Neuvontapalvelu tarjoaisi tärkeän kanavan myös elintarvikkeiden kestävien hankintakriteerien kehittämiseksi sekä muiden teemaan liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi hallinnon ja elinkeinoelämän välisenä yhteistyönä. Kehitystyön tulee perustua olennaisuusharkintaan niin, että kriteereillä ja ohjeistuksilla on vaikutusta elintarvikehankintoihin liittyvän kokonaisu ympäristökuormituksen kannalta merkityksellisiin tekijöihin. Keskeinen edellytys on, että näkökulmaa laajennetaan koko elintarviketuotantoa koskevien hankintakriteerien kehittämiseen.

Neuvontapalvelua perustettaessa on lisäksi huolehdittava kustannustehokkaasta yhteistyöstä muiden olemassa olevien julkisten hankintojen neuvontapalvelutoimintojen kanssa päällekkäisten toimintojen ehkäisemiseksi.

Liitteen 1 ruokaa koskevat tarkennukset

Liitteessä 1 käsitellään lyhyesti ruokaan liittyviä näkökohtia. ETL pitää hyvänä, että tässä yhteydessä tuodaan esiin elintarvikkeiden kestävyys määrittelyn moniselitteisyys. Tätä problematiikkaa voisi käsitellä tässä yhteydessä hieman laajemminkin julkisten elintarvikehankintojen ympäristö- ja kestävyyskriteerien laadintaan liittyvien haasteiden havainnollistamiseksi ja taustoittamiseksi. Liitteessä ei käsitellä myöskään tarkemmin julkisten ammattikeittiöiden hävikin vähentämiseen tai energiatehokkuuteen liittyviä näkökohtia.

Tässä yhteydessä käsitellään kuitenkin luomun ympäristö- ja terveysvaikutuksiin liittyviä ominaisuuksia. Toteamukset on kirjattu hyvin yleisellä tasolla vailla lähdeviitteitä tai muita perusteluja. ETL muistuttaa, että luomutuotteisiin liitetään paljon mielikuvia eikä toistaiseksi ole yksimielisesti voitu osoittaa, että luonnonmukaisesti tuotetut tuotteet olisivat ns. tavanomaisesti tuotettuja elintarvikkeita parempia joko ravitsemuksellisesti tai ympäristön kannalta.

Luomutuotanto on osa elintarvikeketjun kestävän kulutuksen ja tuotannon kokonaisuutta ja luomun menekinedistämistoimet lisännevät määrättyllä aikavälillä luomutuotteiden saatavuutta myös julkisissa ruokapalveluissa. Huomattavasti nykyistä merkittävänä tuotantotapanakaan se ei yksin (tai yhdessä kasvis- ja sesonginmukaisen ruoan kanssa) ratkaise elintarviketuotannon tai julkisten elintarvikehankintojen vastuullisuutta. Luomun osalta tulee huomioida myös julkisten ruokapalvelujen budjettirajoitteet sekä rajallinen resurssitilanne henkilökunnan hankintoihin liittyvän osaamisen ja ruoan valmistamiseen käytettävissä olevan ajan suhteen. Lisäksi ammattikeittiöissä käytettäviin raaka-aineisiin liittyy määrällisiä ja laadullisia hankintakriteerejä, kuten toimitusvarmuus ja tasalaatuisuus, joihin myös luomutuotteiden tulee vastata.

19.3.2013

Yllä mainituin perustein ETL pitää liitteeseen 1 koottua ruokaa käsittelevää kappaletta irrallisena ja epäjohdonmukaisena sen tarkoituksen jäädessä täten epäselväksi. Mikäli liitteen tavoitteena on taustoittaa julkisten elintarvikehankintojen lähtökohtia, tulisi siinä käsitellä kattavammin kestävien elintarvikehankintojen kokonaisuutta ja siihen liittyviä haasteita sekä toisaalta julkisten ammattikeittiöiden operatiiviseen toimintaan (mm. hävikki, energia- ja vedenkäytön tehokkuus) liittyviä ympäristönäkökohtia.

Lopuksi

Ruoka on välttämättömyyshyödyke, minkä vuoksi elintarvikkeiden kestävä kulutuksen ja tuotannon edistäminen on myös kotimaisen elintarviketeollisuuden ja koko ruokaketjun tavoite. Julkisilla ruokapalveluilla on kansallisesti merkittävä rooli kansalaisten päivittäisessä elintarvikehuollossa. Elintarvikkeiden kestävä kulutusta ja tuotantoa tulee tarkastella laajasti huomioiden erityyppiset elintarvikkeet ja alan toimijat riippumatta raaka-aineiden tai tuotteiden tuotantotavasta, alkuperästä, tuottajan koosta tai toimipaikan sijainnista. ETL pitää tätä tärkeänä lähtökohtana myös kestävien julkisten elintarvikehankintojen edistämiseksi ja tarjoaa asiantuntemustaan julkisten ruokapalvelujen ja -hankintojen ympäristötehokkuuden parantamiseksi.

Kunnioitavasti

ELINTARVIKETEOLLISUUSLIITTO ry

Heikki Juutinen
toimitusjohtaja